

המשורר מתרגם טלגרמות מרדכי נאור

נתן אלתרמן (1910-1970) היה משורר, מחזאי, מתרגם ספרים ומחזות, פזמונאי, כותב ומתרגם פורה לילדים ומה שלא תמיד זוכרים – פובליציסט ועיתונאי. היו שהעטו על שכמו את אדרת המשורר הלאומי וללא ספק הוא היה גיבור תרבות לפני קום המדינה ובעשרים שנותיה הראשונות.

מטרת רשימה זו היא לעסוק בפן העיתונאי של אלתרמן, כי זאת לדעת: לפני שנודע כמשורר מן השורה הראשונה כבר היה אלתרמן עיתונאי ועורך פעיל ומשנת 1934 (בהיותו בן 24 בלבד) ואילך ביצר לו מעמד שהתחזק והלך של מחבר טורים אקטואליים מחורזים, ששיאם היה "הטור השביעי" שלו.

אלתרמן היה אגרונום מדופלם מאוניברסיטת ננסי בצרפת. בשובו מלימודיו ניסה את כוחו בעבודה חקלאית במקווה ישראל ולאחר זמן קצר עבר לתל-אביב והחל לעסוק בעבודות ספרותיות ועיתונאיות. הוא תרגם טלגרמות ל"דואר היום", כתב ל"הארץ", לשבועון הספרותי "טורים" ולעיתון החיפאי קצר-הימים "השער". לשם כך אף התגורר תקופה קצרה בחיפה ולא רווה מכך נחת. לילה אחד נרדם כשבידו סיגריה בוערת והתעורר כשמזרנו עלה באש. במקרה הזה ראה אות שעליו לסיים את הפרק החיפאי ולחזור לתל-אביב.

הפרוזה שלו מאותה עת רהוטה ופיוטית. את חיפה תיאר במילים אלה: "חלקת הים האמהית חלצה שד-מפרץ מתוך כתונת-חול צהובה וחיפה נצמדה אליה כעולל טיפוחים, יונקת ואינה מרפה, יונקת ואינה שבעה..." גם בתל-אביב הוא תיאר את הים: "תל-אביב בלי ים, כבית בלי חלונות, כמרכבה ללא סוסים, כתווים נטולי שיר".

בגיל 23 קיבל על עצמו להיות עורך המשנה של השבועון "כלנוע", שעסק בבידור ארצישראלי ובינלאומי. הוא ערך חומר ולעיתים כתב מאמרים מלומדים בעצמו, למשל על הקולנוע כאמנות (הוא לא היה מאוהדיו הגדולים). את השבועון הגדיר במכתב לידידה כ"מזופת" והביע את התקווה שאולי יצליח לשפרו.

ביולי 1934, זמן קצר לפני יום הולדתו ה-24, חל מפנה בחייו. ברל כצנלסון, עורך "דבר", הציע לו לכתוב באופן שוטף טורים מחורזים מענייני היום ב"תוספת ערב" של העיתון, שהופיעה מדי יום בשעות אחר הצהריים. אלתרמן לא היה הראשון

שכתב טורים כאלה, אך הוא העלה אותם לשיא שלא היה דומה לו בארץ ובעולם. ב-25 השנים הבאות כתב כ-900 טורים מחורזים – תחילה ב"דבר", אחר-כך ב"הארץ" ומ-1943 ואילך, שוב ב"דבר".

הטורים ב"תוספת ערב" פורסמו תחת הכותרת "סקיצות תל-אביביות". אלתרמן חתם עליהם במילים "אלוף נון". הנ' הזכיר את שמו הפרטי והאלוף את האות הראשונה של שם משפחתו. הטורים הופיעו בצורה לא סדירה פעם או פעמיים בשבוע ובסך הכל נדפסו 26 "סקיצות". האחרונה שבהן ב-2 בנובמבר 1934. פחות משבוע לאחר מכן החלו טוריו המחורזים להופיע ב"הארץ", בחתימת "אגב" ותחת הכותרת "רגעים". על נסיבות המעבר אין פרטים מלאים. ככל הנראה נפל סכסוך בין אלתרמן למערכת "דבר" וייתכן כי אנשי "הארץ" פיתו את אלתרמן, שחיפש עבודה קבועה, בהצעה שלא ניתן לסרב לה: להיות מתרגם הטלגרמות של העיתון ולקבל שכר חודשי קבוע.

וכך, במשך שמונה שנים וחודשיים, עד ראשית 1943, עבד אלתרמן שישה לילות בשבוע כעורך לילה וכמתרגם הטלגרמות מאנגלית במערכת "הארץ". את טורי "רגעים" כתב – ללא תמורה! – בחדרו שבמערכת, בין תרגום מברק-חדשות אחד למשנהו. בסך הכל נדפסו ב"הארץ" כ-300 טורי "רגעים" בתדירות בלתי קבועה – בשנת 1935 הגיע מספרם ל-75, ואילו בשנת 1940 הופיעו רק 13 טורים, ממוצע של מעט יותר מאחד בחודש.

שכרו של אלתרמן כ"מתרגם הטלגרמות" היה השני מלמטה בסולם הדרגות. רק הכתבים קיבלו שכר נמוך ממנו. ב-1937 הוא השתכר 18 לא"י לחודש. להשוואה: הכתב לעניינים ערביים השתכר 26 לא"י, העורך הספרותי (אברהם שלונסקי) – 30 לא"י והעורך הראשי (ד"ר משה גליקסון) – 75 לא"י.

בתחילת 1943 החליט אלתרמן "לשבור את הכלים" עם "הארץ". לאחר שמספר שנים לא הועלה שכרו והאינפלציה בארץ זינקה בשל ההתייקרויות בעת מלחמת-העולם השנייה - הוא נפגש עם עורך "הארץ", גרשום שוקן, ותבע העלאה. שוקן דחה את תביעתו ואלתרמן החליט לחזור ל"דבר", שם הוא נתקבל בשמחה, נקבע לו שכר הוגן תמורת חיבור הטורים האקטואליים והוא שוחרר מעבודה לילית בתרגום המברקים.

כך בא לעולם "הטור השביעי", מדור אקטואלי שבועי מחורז, שפורסם מדי יום שישי בעמ' 2, בטור השביעי משמאל (ומכאן השם) – בחתימה שזיהתה אותו למדי: נתן א. ממועד זה ואילך החלה נסיקתו של אלתרמן כמבטא המאבק והעם הנלחם לעצמאותו.

שוקן הכיר במאוחר בטעותו. במכתב ששיגר בשנת 1975 למנחם דורמן, ידיו ועורך כתביו של אלתרמן, היכה על חטא עזיבתו של אלתרמן: "היה זה, כמובן, אחד המחדלים החמורים בקריירה שלי כעורך עיתון".

המעניין ב"שירי העת והעיתון", כפי שאלתרמן כינה את טוריו האקטואליים המחורזים, אינו רק ביכולתו הווירטואוזית של המשורר לתאר מצבים, אירועים ואנשים בדרך עיתונאית-שירית, לשבח או לבקר, אלא גם בדרך איסוף החומר לכתיבת הטורים, שבמקרים רבים הייתה "עיתונאית". זאת ניתן ללמוד אם עוקבים אחר דרך העבודה שלו. הוא תר כל העת אחר נושאים בעיתונות, נפגש עם אנשים שהיו במוקדי הפעילות ולא אחת נסע בעצמו ל"שטח", כדוגמת חוף-ים שומם שבו הורדו מעפילים.

מי שיעיין בטורי אלתרמן מהימים ההם ימצא לא אחת הדים לכותרות, לידיעות ואף לתמונות שפורסמו בעיתונות. כך, בעקבות הכותרת "לעולם לא!" ("הארץ", 8 ביוני 1942), על דחיית הצעת הכניעה שהגיש רומל לגנרל הצרפתי פייר קניג, כתב אלתרמן את הטור "תשובת גנרל קניג" ("הארץ", 12 ביוני 1942) ובו העלה על נס את גבורת הצרפתים החופשיים. את טורו "מרשימותיו של כלב" ("דבר", 30 באוגוסט 1946), שבו הצליף באנגליה מפיו, כביכול, של כלב מומחה לגילוי מחבואי נשק, כתב אלתרמן לאחר שמספר ימים לפני כן פורסמו בעיתונות תמונות של כלבים שהובאו על-ידי האנגלים לארץ, כדי לגלות את נשק ה"הגנה". הטור הידוע "נאום תשובה לרב חובלים איטלקי", על הורדת מעפילים בחוף נהריה בליל חג המולד 1945, נכתב ככל הנראה בעקבות נוכחותו האישית של המשורר בחוף ההורדה. שיר זה נפסל לפרסום על-ידי הבריטים משום ששיבח את מבצעי ההעפלה, ופורסם רק ב-15 בינואר 1946 ובאופן חריג לא ביום שישי אלא ביום שלישי.

דוגמה טובה נוספת יכול לשמש הטור "חלוקת התפקידים" ("דבר", 13 בדצמבר 1946). אלתרמן ביקר בצורה חריפה את היישוב היהודי בארץ, שנוכח מאבק המעפילים בספינה "כנסת ישראל" נגד הבריטים שהשתמשו בגז מדמיע נגד נשים וילדים, עמד מן הצד ואף לא מחה. את פרטי הקרב הימי הזה הוא קיבל מיוסי הראל (המבורגר), מפקד האנייה מטעם הפל"ם.

לתקופה מאוחרת יותר שייך הטור "ריצתו של העולה דוד דנינו" ("דבר", 30 בדצמבר 1955). אלתרמן הביא קטעים מכתבות בעיתונים על מיון קפדני שחייבים לעבור עולים ממרוקו, ורבים מהם נפסלים או נאלצים לעבור מבחנים משפילים, כדי לקבל את אישור העלייה לארץ. הוא ציטט את שבתאי טבת ב"הארץ", שסיפר בכתבתו על דוד דנינו, שסבל מצליעה ונתבע לרוץ באולם המבחנים לעיני ילדיו.

המשורר הנרעש תקף את המעמד המשפיל ואת מנגנון ה"סלקציה" וגייס לעזרתו את היושב במרומים: ואל עליון שָׁמַע! וכה אמר לו אל: / רוץ, רוץ, עבדי דנינו... רוץ כי לא תמעד. / אתך אני! אם זה החוק-לישראל, / יכול נוכל לו שנינו כאחד!

עיתוני הימים ההם, שידורי הרדיו, שיחות עם אנשים ומקורות נוספים סיפקו לאלתרמן במשך שנים את "חומרי-הגלם" לכתיבתו האקטואלית. הדוגמה האחרונה מביאה אותנו אל טורו הנודע ביותר – "מגש הכסף". את דבריו של ד"ר חיים וייצמן – "אין מדינה ניתנת לעם על מגש של כסף" – מצא בעמודו הראשון של "הארץ" ב-15 בדצמבר 1947, והפך אותם לשיר עז-מבע המלווה אותנו עד היום, מאז פורסם ב"דבר" ב-19 בדצמבר 1947.

פן נוסף ועלום של אלתרמן העיתונאי נחבא בעמודיו הראשונים של "הארץ" בשנים 1940-1942. לפי חוקי ממשלת המנדט בכל עיתון היה תפקיד של "אחראי",

מעון המערכת וההנהלה: ת"א, ר' מוא"ח 56, ת.ד. 223. טלפון: 4212, 4213. לפי גרמות: "הארץ", תל-אביב. סנות ההנהלה: ר' אלנבי 62, פינת נחלת-בנימין, בית פוליי' שוק, חדרים 7/6. טל' 4212, 4213. הסניף בירושלים: ר' יפו, בית אמינוב. ת"ד 273. טלפון: 4245. הסניף בחיפה: מרכז מסחרי חדש, בית פלאפריק, ת"ד 398. טל': 254. האחראי: נ. אלתרמן; דפוס, הארץ' מואה 56 "H A A R E T Z", Tel-Aviv (Palestine) P.O.Box 233, Telephone: 4212, 4213

איש הקשר עם השלטונות, שהיה חייב להיות בעל תואר אקדמי. אלתרמן, האגרונום שלא עבד בחקלאות, נתבקש למלא את התפקיד ב"הארץ" והוא עשה זאת במשך יותר משנתיים (משלהי מרס 1940 עד 5 ביוני 1942). ב"תיבת המערכת", משמאל ללוגו של העיתון הופיע מדי יום שמו: אחראי: נ. אלתרמן.

האם נתן אלתרמן ראה עצמו, בין שלל כישוריו ותפקידיו, כעיתונאי? התשובה חיובית, ואותה אפשר ללמוד משאלון שמילא בשנת 1949, לפי פניית אגודת העיתונאים בתל-אביב לחבריה. הם נתבקשו לציין את גילם, ארץ מוצאם, שנת העלייה לארץ, מקום עבודתם והוותק שלהם בעיתונות.

אלתרמן כתב כי הוא בן 39, עלה ב-1925 מרומניה, עובד ב"דבר" והוותק שלו במקצוע הוא 15 שנה. נתון אחרון זה חושף כי את הספירה העיתונאית שלו מנה אלתרמן מ-1934 – השנה בה החל לכתוב את טוריו האקטואליים ונתקבל לעבודה כ"מתרגם הטלגרמות".

הופיע במדור "העיתונאים", אתר "העין השביעית", 20 בדצמבר 2012